

cordiam. Augustinus etiam ait: (a) „Misericordia hic, iudicium in futuro.“ Idem (b) distinguens quomodo omnes viæ Domini sint misericordia, & veritas, ait: „Erga Sanctos omnes viæ Dei misericordia, erga iniquos omnes veritas: quia & in iudicando subvenit, & ita non deest misericordia; & in miserando id exhibet, & veritas: quia ubi non miseretur, vindictæ veritas datur.“ Dicens: „Ubi non miseretur, dat intelligi aliquid à Deo fieri, ubi ipse non miseretur. Sed his occurrit quod ait Cassiodorus super Psalm. c. loquens de misericordia, & pietate Dei. „Hæc duæ, inquit, res iudicio Dei semper adjunctæ sunt. Ergo & in punitione malorum non est iustitia sine misericordia.“ Idem de iudicio, & misericordia ait: „Hæc duo multa societate sibi junguntur.“ In his breviter omnia opera Dei includit. Augustinus quoque respondens illis qui reprobos supplicia finem habitura contendunt, ita illorum repellit opinionem, asserens reprobos perpetuo puniendos, ut eorum supplicia mitigari aliquatenus non neget. Frustra inquit in Enchir. cap. cxii. Nonnulli æternam (1) damnatorum poenam, & cruciatu sine intermissione perpetuos humano (2) miserantur affectu, atque ita futurum esse non credunt: non quidem Scripturis adversando divinis, sed proprio motu dura quæque molliendo, (3) & in leniorem flectendo sententiam quæ putantur in eis terribilius esse dicta, quam verius. Non enim, inquit, obliviscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas. Hoc quidem in Psalterio, Psalm. lxx. 10. legitur; sed de his intelligitur qui sunt vasa misericordiarum: quia & ipsi non pro meritis suis, sed Deo miserante de miseria liberantur. Aut si hoc ad omnes æstimant pertinere, non ideo necesse est ut damnationem opinentur finiri posse eorum de quibus dictum est (Matth. xv. 46.) Ibunt hi in supplicium æternum, ne hoc modo putetur habitura finem felicitas eorum de quibus è contrario dictum est (ibid.) Iusti autem in vitam æternam. Sed poenas damnatorum certis temporibus æstimant, si hoc eis placet, aliquatenus mitigari. Et sic quippe intelligi potest manere ira Dei in illis, idest ipsa damnatio. Hæc enim vocatur ira Dei, non divini animi perturbatio, ut in ira sua, idest manente ira sua, non contineat miserationes suas, non æterno supplicio finem dando, sed levamen adhibendo, vel interponendo cruciatibus: quia nec Psalmus ait: Ad finiendam iram suam, vel post iram suam; sed in ira sua: quæ si sola esset, alienari à regno Dei, & carere magna multitudine dulcedinis Dei, tam grandis tamen est poena ut ei possint nulla tormenta quæ novimus, comparari, si illa sit æterna; ista autem (4) sint quantumlibet multis sæculis longa. Manebit ergo sine fine mors perpetua damnatorum, (5) & ipsa omnibus erit communis, sicut manebit communiter omnium vita æterna Sanctorum. „Ecce ita asserit hic poenas reprobos non esse finiendas: quod non improbat, si dicatur eorum supplicio aliquod levamen adhiberi. Unde non incongrue dici potest, Deum etsi iuste id possit, non omnino tantum punire malos in futuro quantum meruerunt; sed eis aliquid, quantumcumque mali sint, de poena relaxare.“

Determinat præmissas auctoritates.

QUOD ergo dictum est, iudicium sine misericordia fieri illi qui non fecit misericordiam, ita intelligi potest quod iudicium damnationis fiet illi qui non fecit misericordiam, pro eo quod fuit sine misericordia; vel fiet iudicium ei sine misericordia liberante, & salvante, qui tamen in aliqua poenæ alleviatione misericordiam Dei sentiet. Ita cum dicitur: „Misericordia hic, iudicium in futuro,“ negatur quoniam in futuro sit misericordiarum effectus, & in electis: qui per misericordiam ab omni miseria liberantur, & in reprobis, qui minus quam meruerunt, cruciantur. Sed hic non sine causa dicitur fieri Dei misericordia, & iudicium in futuro: quia & hic multis modis miseretur Deus quibus non miserebitur tunc. Vocat enim Deus nunc peccatores, & justificat, quod tunc non faciet: & tunc reddens singulis secundum merita sua, manifeste iudicabit, qui nunc occulte iudicat: cuius occultum iudicium, ut ait Augustinus, cap. 11. vel 111. (c) intelligitur poena, qua quisque vel exercetur ad purgationem, vel movetur ad conversionem, vel si contemnit, excrucietur ad damnationem. Occultum ergo iudicium Dei poena dicitur: (6) quia iudicat purgando, convertendo, vel excruciendo. Iudicia quoque Dei interdum appellantur dispensationes eius de omnibus rebus. Unde Rom. xi. 33. „Quam incomprehensibilia sunt iudicia eius!“ & Psalm. xxxv. 7. „Iudicia eius abysus multa.“ Iudicium autem quo in futuro iudicabit, intelligitur sententia iudicis, qua ventilabitur area; idest, dividetur localiter boni à malis ministerio Angelorum, & isti in vitam ducentur, illi in supplicium mittentur, qui nunc simul mixti sunt.

De iustitia, & misericordia Dei.

SED quodammodo iustitiam Dei, & pietatem, idest misericordiam, supra Cassiodorus duas esse res dixit, quæ semper adjunctæ sunt iudicio Dei? Iustitia enim Dei, & misericordia non duæ res sunt, sed una res, idest una divina essentia est, sicut supra pluribus auctoritatibus ostensum est. Quia non est Deo aliud esse misericordem quam misericordiam, nec iustum quam iustitiam; sed idem prorsus: nec aliud est ei esse misericordem quam iustum, vel misericordiam quam iustitiam; sed omnino idem: quia non denominative, sed essentialiter hæc de Deo dicuntur. Cur ergo dicit Scriptura de operibus Dei quædam esse misericordiam, quædam iustitiam? Si enim iustitia Dei misericordia est, quæcumque sunt opera misericordiarum, esse videntur iustitiæ, & è converso. His responderi potest sic. Illis locutionibus quibus huiusmodi operum fiunt distinctiones, ut alia misericordiarum, alia iustitiæ, alia bonitati attribuantur, non diversitas subiacentis, idest rei his vocabulis significatæ, exprimitur; sed varietas sensuum, & effectuum in creaturis monstratur. Cum enim dicitur Deus iustus, vel iustitia; essentia divina præ-

(1) Al. damnatorum. (2) Al. miserentur. (3) Al. & in leniorem. (4) Al. Si quamlibet. (5) Nicolai addit idest alienatio à vita Dei. (6) Al. qua.

Ex EDIT. P. NICOLAI. (a) In Psalm. c. nempe ad illa verba: Misericordiam, & iudicium cantabo tibi. (b) In Psalm. cxviii. super octavarium XIX. conc. xxix. (c) In inscriptionem Psalm. ix. quæ est. In finem pro occultis filii.

dicatur, & etiam quod ipse sit distributor, & iudex meritorum intelligi datur. Ita & cum dicitur misericors, essentia divina prædicatur, & insuper quod ipse sit miserorum liberator intelligi datur. Similiter cum dicitur bonus, essentia divina prædicatur, (7) & insuper auctor omnium bonorum ostenditur. Ita & cum dicitur Deus, essentia divina prædicatur, & ipse timendus ostenditur. Inde ergo quædam opera misericordiarum, quædam iustitiarum dicuntur, non quin divina essentia hæc & illa operetur, & quin hæc & illa sint opera divinæ essentia, quæ dicitur misericordia, & iustitia; sed quia quædam sunt quibus iudex, & æquus distributor, quædam quibus ostenditur miserator: misericors enim dicitur in natura, miserator in exhibitione; & in quibusdam operibus dicitur effectus esse misericordiarum, & in quibusdam effectus iustitiarum, non quod aliud efficiat iustitia, aliud misericordia Dei, si ad essentiam referas; sed quia ex quibusdam effectibus intelligitur iudex, ex quibusdam miserator, vel, ut quibusdam placet, iustus, & misericors. Sed secundum hoc occurrit quæstio, quomodo ex aliis ostendatur iustus, & ex aliis misericors, cum sit idem ei esse iustum, & esse misericordem. Si enim secundum eandem rationem dicitur iustus, & misericors, ex eo opere quo intelligitur iustus, intelligitur misericors, & è converso. Sed dixi supra, quia cum dicitur Deus iustus, & misericors, ita eadem divina essentia significatur, & secundum ea idem prædicatur, ut etiam quædam diversa intelligantur. Intelligimus enim per hoc eum esse miseratorem, & iustum iudicem. Quod evidenter Origenes ostendit, dicens, hom. v. in Hierem. cap. viii. „Omnia quæ Dei sunt, Christus est, ipse sapientia ejus, ipse fortitudo, iustitia, sanctitas, ipse prudentia. Sed cum unum sit in subiacenti, pro varietate sensuum diversis nuncupatur vocabulis. Aliud enim significat sapientia, aliud iustitia. Quando enim sapientia dicitur, disciplinis te divinarum, humanarumque rerum instruere intelligitur: quando iustitia, distributor, vel iudex meritorum insinuat: ita & prudentia cum dicitur, doctor, & demonstrator bonarum, vel malarum rerum, vel neutrarum intelligitur.“

Auctoritatibus probat quædam iustitiæ, alia misericordiarum, alia bonitati attribui.

QUOD autem quædam opera misericordiarum, quædam iustitiarum, quædam bonitati attribuantur, in Scripturis facile est reperire. Et de misericordia quidem, & iustitia manifestum est; de bonitate vero, & misericordia amplius later. Sed Augustinus (in Psalm. cxxv.) docet illa opera proprie ad misericordiam pertinere quibus aliqui à miseria liberantur: ad bonitatem vero non solum illa, sed facturam, & gubernationem naturalium, ita dicens: „Ad misericordiam pertinet quod à peccatis mundat, & de miseria liberat; ad bonitatem vero quod cælum, & terram, & omnia valde bona creavit ut essent.“ Idem (super Psalm. xxxi.) Cæli non indigent misericordia, ubi nulla est miseria: in terra hominis abundat miseria, & superabundat Dei misericordia. Miseria ergo hominis, & misericordia Dei plena est terra, non cæli, qui non indigent misericordia; indigent tamen regente Domino: omnia enim indigent Domino & misera, & felicia: quia sine illo miser non sublevatur, felix non regitur.“ Item alibi (super Psalm. xxiv.) Misericordia est erga miseros, bonitas erga quoslibet. „Interdum misericordia large accipitur, ut bonitas.“

Quomodo universæ viæ Domini dicantur misericordia, & veritas.

POST hæc considerari oportet quo sensu universæ viæ Domini dicantur misericordia, & veritas. Hoc multiplicem recipit expositionem. Universæ enim viæ Domini misericordia, & veritas, quibus ad nos venit, ut ait Augustinus super Psalm. xxiv. intelliguntur duo adventus. Primus, in quo manifestam, & multiplicem misericordiam nobis exhibuit; & secundus, in quo requirendo merita iustitiam exhibebit. Universæ etiam viæ Domini, idest quibus ad Dominum ascendimus, sunt iustitiæ quæ à malo declinamus, & misericordia qua bonum facimus: in his enim duobus omne bonum meritum includitur. Sed cum superius Cassiodorus dixerit, in his duobus omnia opera Dei includi, merito quæri potest, an in omni opere Domini hæc duo mutuo sibi jungantur. Quibusdam placuit non in omni opere Domini hæc duo concurrere, secundum effectum dico: nam secundum essentiam non dividitur misericordia à iustitia, sed unum est; verum secundum effectum non in omni opere Domini dicunt esse misericordiam & iustitiam; sed in quibusdam fatentur tantum misericordiam, & in aliis iustitiam, atque in aliis misericordiam, & iustitiam. Fatentur tamen, Dominum omnia quæ fecit, misericorditer agere, & iuste, referentes rationem dicti ad Dei voluntatem, quæ iustitia est, & misericordia; non ad effectus misericordiarum, & iustitiarum quæ sunt in rebus. Aliis autem videtur quod sicut dicitur Deus omnia opera sua iuste facere, & misericorditer, ita concedendum sit in omni opere Dei iustitiam esse, & misericordiam, idest clementiam secundum effectum, vel signum: quia nullum opus Dei est in quo non sit effectus, vel signum æquitatis, & clementiæ sive occulte, sive aperte. Aliquando enim manifesta est clementia, sive benignitas, & occulta æquitas; aliquando è converso.

DIVISIO TEXTUS.

POSTquam determinavit Magister de receptaculis animarum in quibus puniuntur, vel præmiantur ante resurrectionem communem, & iudicium generale, & de suffragiis quibus juvamus mortuos, vel juvamus ab eis; hic determinat de divina iustitia, & misericordia, quibus prædicta omnia dispensantur. Dividit autem in partes duas. In prima determinat de divina iustitia, & misericordia secundum ope-

rationem ad poenam damnatorum. In secunda determinat de eis in generali, ibi: Sed quomodo iustitiam Dei, & pietatem, idest misericordiam, supra Cassiodorus duas esse res dixit? Circa primum tria facit. Primo ostendit quod misericordia Dei in poenis damnatorum locum non habet. Secundo ostendit contrarium, ibi: Sed his occurrit quod ait Cassiodorus. Tertio determinat veritatem, ibi: Unde non incongrue dici potest etc. Circa quod tria facit. Primo proponit quid sit verum circa quæstionem prædictam. Secundo solvit auctoritatem quæ est in contrarium, ibi: Quod

(7) Al. properam additur: & cum dicitur Deus.

